

Het is zaak heldinnen met zorg te kiezen

Heldenverering kun je leren, aldus schrijfster en journalist **Siska Mulder**. Door een voorbeeld te nemen aan de Amerikanen, bijvoorbeeld.

Heldinnen, waar, wie? Vind ze maar eens. We kampen hier met een chronisch heldinnentekort en ik vrees dat dat onze eigen schuld is. We weten simpelweg niet hoe het moet, ongegeneerd bewonderen, gewend als we zijn om alles, inclusief onszelf, te relativieren. Wie maar matigjes bewondert loopt zijn helden en heldinnen mis. Mijn tip: ga bij een Amerikaan in de leer. Toen ik een paar maanden in L.A. woonde, bemerkte ik dat het daar wemelt van de beroepsbewonderaars. In de VS word je ongeremd toegejuicht als je iets bijzonders hebt bereikt: "Good for you!" Ook als je een hoogdravende toekomstdroom hebt, krijg je alle aanmoediging. Stel, je wilt een beroemd filmster worden terwijl je nog niet verder bent gekomen dan één minuscuul rolletje zonder tekst. ("Ik was die ene serveerster in scène 36 die een beleefd knikje geeft.") Of je wilt een bestseller publiceren terwijl je schrijfervaring niet verder reikt dan je dagboek. De polderbewoner zou niet weten waarom het zou lukken. De Hollywoodbewoner zou niet weten waarom het niet zou lukken. Die levenshouding maakt de kans op heldendom een stuk groter. Bewonder en laat u bewonderen, is het algehele motto. In Nederland ligt dat wel even anders; slechts een enkeling verkrijgt de heldinnenstatus. Sta je eenmaal op dat voetstuk, dan moet je vooral laten zien dat je ontzettend gewoon en jezelf bent gebleven, anders val je er net zo hard weer vanaf. Wacht even hoor, doen we hier niet iets fout? Het fijne aan een heldin is nou juist dat ze boven

het gewone leven uitstijgt. Ach ja, we moeten het vereren nog een beetje leren. Begin daarom bescheiden met een voorbeeldvrouw, dan volgt de ware heldin vanzelf. Ik kies het liefst oudere voorbeelden omdat zij mijn toekomstdroom belichamen. Sonja Barend is er zo een. Zie hoe ver ze als journaliste is gekomen, varend op talent en intuïtie. (Dat laatste kan ik niet weten, maar dat is nou juist het ideale van een heldin: je kunt op haar projecteren wat je maar wilt.) En zie hoe waardig zij oud wordt, zonder haar rimpels weg te poetsen. Zo wil ik later ook worden. Op veilige afstand bewonder ik me te pletter. Dat ging overigens nog bijna mis toen ik Sonja Barend op straat tegenkwam. Zonlicht zette haar elegant opgestoken haren in brand, terwijl ze in het voorbijgaan naar me lachte. Schaapachtig lachte ik terug. Dat was dat en gelukkig maar; stel je voor dat ze een praatje over het weer was begonnen. Van de voorbeeldvrouw is de stap naar een volwaardige heldin snel gemaakt. Stug doorbewonderen, luidt het devies. Wel is het zaak heldinnen met zorg te kiezen, zodat je er de rest van je leven mee voort kunt. De beste heldin is dan ook een dode heldin. Bij haar hoeft je tenminste nooit bang te zijn dat ze zich van haar gewone kant laat zien. Schrijfster Renate Rubinstein valt voor mij in die categorie. Erudiet, scherp, geestig, ongenadig eerlijk... en zo kan ik nog wel even doorgaan. Bij deze roep ik haar officieel uit tot mijn heldin. Wie volgt? ✨

Begin bescheiden met een voorbeeldvrouw, dan volgt de ware heldin vanzelf

Kate, de engel van Arnhem

Tijdens de Slag bij Arnhem (1944) verleenden veel Oosterbeekse vrouwen hulp aan Britse luchtlandingstroepen. Eén van hen was Kate ter Horst-Arriëns. Redacteur **Bram de Graaf** koos haar als heldin.

"Is this the house of Kate ter Horst?" Een Engelse vrouw staat bij de oude pastorie aan de Benedendorpsweg in Oosterbeek. "Ja," zegt Sophie Lambrecht (69). "Ze was mijn moeder." De vrouw heet Brenda Plummer en is 81, haar broer David is in 1944 bij dit huis gesneuveld. "Hij was pas negentien. Ik zou de plek zo graag zien." "Wees welkom," zegt Sophie. Brenda is geroerd als Sophie haar rondleidt door de prachtige tuin. Het heeft iets Engels, merkt ze op. "Dat heeft mijn moeder gedaan om de jongens die hier gestorven zijn te eren," zegt Sophie. "Deze tuin moest een ode aan het leven zijn." Boven het vijftje, onder de Libanon ceder, is een monumentje opgericht voor de omgekomen soldaten. Eind september '44 begroef haar vader Jan hier 57 dode Britten die in en om het huis lagen, onder wie waarschijn-

lijk Brenda's broer. Het is een beeldje van Pegasus, het embleem van de para's die hier vochten. Pegasus valt, maar in de weerspiegeling van het water zie je hem oprijzen. "Nog steeds komen veel veteranen en familieleden naar deze plek," vertelt Sophie als Brenda is vertrokken. "Do you see him rise?" zeggen ze dan. Mijn moeder heeft altijd contact met hen gehouden." Na Kates overlijden in 1992 heeft Sophie die taak overgenomen. Het heeft haar geholpen ook haar eigen oorlogstrauma te verwerken. Vijf was ze pas, toen de slag woedde. Het zien van de dode soldaten vergeet zij nooit.

'17 september 1944: een stralende septemberzondag.' Zo begon Kate ter Horst haar relaas over die dagen in een boekje dat vlak na de oorlog verscheen. Met haar echtgenoot Jan maakte ze zich die zondag op om met hun twee oudste kinderen, Wendela (11) en Peik (10), naar

Amsterdam te gaan, waar hun vrienden Gerard en Sandra Wiarda hun koperen bruiloft vierden. Het was een hele reis en dus zouden ze blijven logeren. De jongste kinderen, Sophie (5), Michiel (3) en baby Arend, zouden thuis blijven bij Nel, die altijd voor de kinderen zorgde. Kate was op 6 juli 1906 in de hoofdstad geboren. Als kind voelde ze zich 'anders' en onbegrepen. Haar vader, op wie ze erg was gesteld, werkte bij de spoorwegen, na eerder op de grote vaart te hebben gezeten. Van hem had ze haar reislust en avontuurlijke karakter, net als de rest van het gezin was ze enorm muzikaal. Na de *School voor Kunstnijverheid* ging ze Frans studeren en werd ze lid van het *Amsterdams Studenten Corps*. Bij het dispuut *Nikè*, hét dispuut voor meisjes, leerde ze haar vriendin Sandra kennen. De inmiddels 100-jarige domineesdochter herinnert zich Kate als 'levendig', 'enthousiast' en 'een ▽

'Kate bracht de soldaten tijdens die vreselijke dagen van '44 de herinnering aan het leven terug'

tikkeltje dominant, maar altijd met Schwung'. Het was een heerlijke tijd voor de beide vriendinnen en ze deelden een liefde voor toneel en poëzie. Op toneel ontmoette Kate rechtenstudent Jan, zoon van een uitgever en lid van herendispuut *B.E.E.T.S.*. In 1930 trouwden ze, waarna hij bij een groot kantoor in Rotterdam als advocaat begon. Kate richtte er een antroposofisch kleuterschooltje op, naar voorbeeld van een school in Leiden. "Ze wist meteen toen ze die zag: dit is mijn wereld," zegt Sophie. In 1936 verhuisde het gezin naar Arnhem, waar Jan compagnon kon worden. Het wonen in die stad viel Kate

ker aanwezig was. Bij de Ter Horsten waren ook de heerlijkste dingen nog gewoon voorhanden: échte boter, zelfgebakken brood, verse groente en fruit – oom Jan was in zijn vrije tijd altijd bezig in de moestuin. Daarnaast organiseerde tante Kate, die hen opviel door haar artistieke kleding en zelfbewustzijn, van alles. Dan weer een muzikuitvoering, dan weer een toneelstuk dat ze zelf had geschreven. De Duitse bezetting van Nederland duurde nu al ruim vier jaar, maar er was hoop. Op 6 juni waren de geallieerden in Frankrijk geland. Parijs en Brussel waren bevrijd, de Nederlandse grens was

ingehaald. Dit was de bevrijding, dacht iedereen. Van een bezoek aan Amsterdam zou weinig terechtkomen, besefte Kate en opgewonden belde ze haar vriendin Sandra. "Ze lopen hier door de tuin!" riep ze. "We gaan de vlag uitsteken!"

Een rustige nacht volgde, 'de eerste sinds jaren', schreef Kate. De volgende morgen stond er een Britse legerarts op de stoep. Het was de net afgestudeerde 23-jarige Randall Martin. Of hij in hun huis een kleine eerstehulp post mocht inrichten voor lichtgewonden? Als vanzelfsprekend stond Kate hem toe een geschikte plek uit te

Met haar kinderen beleefde Kate angstige dagen in de kelder. Jan was als gids met een Engelse patrouille meegegaan en had niet meer naar huis terug kunnen komen. Hij zou gedurende de strijd in Wolfheze verblijven, niet wetende hoe het met zijn gezin zou zijn. Ondertussen bestookten de Duitsers Oosterbeek met alles wat ze hadden. Het huis aan de Benedendorpsweg raakte overvol stretchers met gewonden. Duitse tanks braken door de stellingen heen en kwamen gevaarlijk dichtbij, hun sluipschutters schoten op alles wat binnen bewoog. De bevoorradings vanuit de lucht faalde omdat de Duitsers de afwerpbieden in handen hadden gekregen. Verbandmiddelen waren al snel niet meer voorradig, dus stelde Kate alles in haar huis wat bruikbaar was beschikbaar. Het water was afgesloten, het eten raakte op. In haar kelder had ze weckpotten staan met fruit en groente uit hun tuin. Ze deelde dit met de soldaten. "In een overvolle kamer liet ze een fles bessensap rondgaan," vertelt Sophie. "Halfvol kwam die terug. 'Geef het aan de jongens hiernaast,' zeiden ze. Die houding maakte diepe indruk op haar." Zelf heeft Sophie nauwelijks herinneringen aan die dagen in de kelder. Haar oudere zus Wendela weet nog dat Peik en zij door Engelsen of Duitsers afgevuurde granaten aan het gefluit konden onderscheiden. "Die komt uit Mofrika," zeiden ze dan tegen elkaar. Het geratel van de kettingen

van de tanks vonden ze het engst, het niet aflatende lawaai van geweervuur en exploderende granaten het ergst. Een keer zagen ze hun moeder in huilen uitbarsten in de armen van Nel – één van de weinige keren dat Kate haar emoties niet de baas was. Want wat haar kracht gaf, was het gedrag van de para's. "Ze vroegen nooit ergens om. Waren altijd vriendelijk, hoe ze ook leden," vertelde ze ooit. Er was geen morfine meer, maar nooit heeft ze hen horen klagen of jammeren. "Ze was er getuige van hoe één van hen werd geopereerd," vertelt Kates zoon Michiel (67). "Hij had een granaatscherf in zijn been. Zonder verdoving werd dat been opengelegd, maar hij gaf geen kik. Die moed gaf haar de kracht om door te gaan." Een andere soldaat die ze nooit zou vergeten was 'Scan' Bolden. Deze hospik stapte met gevaar voor eigen leven op een Duitse tank af die een granaat door het huis had geschoten. Vloekend en tierend stormde Bolden op het gevaarte af en wees de commandant ervan op de kleine Rode Kruis-vlag, die op het dak stond. Op bevel van de commandant reed de tank door. Op zaterdagavond 23 september was de situatie uitzichtloos. Hoewel de geallieerden de zuidelijke oever van de Rijn hadden bereikt, zagen ze geen kans de rivier over te steken en de omsingelde troepen te hulp te komen. In de pastorie dreigde paniek. ▷

De veteranen noemden haar de 'Engel van Arnhem', maar Kate wilde niets van die verering weten

tegen. Ze miste haar schooltje en het culturele leven in Rotterdam. Op dat gebied was Arnhem nog echt een provinciestad. Met de komst van nog twee kinderen groeide bij Kate de wens om buiten te wonen en in 1941 kochten ze de leegstaande pastorie naast de Oude Kerk van Oosterbeek-Laag. Het was een paradijs, vooral voor de kinderen. Ze konden spelen in de bossen en weilanden, en 's zomers zwommen ze in de Rijn; van moeder Kate mocht altijd alles. De kinderen van de familie Wiarda logeerden er graag; even weg uit Amsterdam, waar de oorlog veel nadrukkelij-

bereikt. In het oosten stonden de Russen bij Warschau. Lang kon het niet meer duren. De oorlog leek zonder veel problemen aan Oosterbeek voorbij te zullen gaan. Aan de rust kwam die zondag de zeventiende september een einde. Eerst vonden er in de omgeving bombardementen plaats door geallieerde vliegtuigen, later zagen ze de landing van talloze zweefvliegtuigen en parachutisten ten westen van het dorp. Al snel verschenen Britse soldaten op weg naar de Arnhemse verkeersbrug om die te bezetten voor het vanuit het zuiden oprukkende landleger. Met appels en bloemen werden ze

zoeken. De wasruimte bleek voldoende. Veel gewonden zouden er niet komen, stelde Martin haar gerust. Het liep anders. Bij Arnhem waren twee *SS Pantserdivisies* zich aan het hergroeperen en de lichtbepapende Britten waren daar niet tegen opgewassen. En omdat het eigen leger er niet in slaagde vanuit het zuiden snel door te stoten, ontstond er een bloedige veldslag met zware verliezen aan beide zijden. De positie van de Britten werd steeds hachelijker. Na vier dagen moesten de soldaten bij de Arnhemse brug zich overgeven, het restant van de divisie werd omsingeld bij Oosterbeek.

Iedereen was door slaapgebrek, honger, dorst en angst aan het eind van z'n uithoudingsvermogen. Van Nel had Kate gehoord dat de dominee die zondag ervoor in de kerk tijdens de bombardementen Psalm 91 had laten zingen, een Psalm bij nood. Ze besloot deze voor te lezen. "Door de magische regels keerde de rust weer," zegt Sophie.

Twee nachten later werden de Britten uit Oosterbeek teruggetrokken. Van de tienduizend man die waren geland, bereikte nog geen kwart veilig de overkant van de Rijn. De rest werd gevangen genomen, zo'n vijftienhonderd waren

De heer Ter Horst werd locoburgemeester van Renkum en hielp de wederopbouw leiden. De pastorie werd opgeknapt, in de tuin weer gewerkt. "Ze hebben overwogen daar weg te gaan," zegt Michiel. "Er was zó veel gebeurd. Maar mijn moeder besloot dat ze juist daarom wilde blijven. Van die hel zou ze een paradijs maken. De tuin zou een teken van wederopstanding zijn."

In de kastanjeboom voor het huis zat een enorm gat als gevolg van een granaatinslag. Uit de voet ervan kwamen twee nieuwe loten omhoog. In het bijzijn van haar kinderen sneed Kate de topjes daarvan af en ze duwde ze onder de

Is The Glory. Ze zette zich vol overgave in voor deze soldaten. Met velen van hen correspondeerde ze nog jaren. Op de jaarlijkse herdenking in Oosterbeek, een initiatief van onder anderen haar man, ontbraken zij en haar man nooit. De veteranen noemden haar de 'Engel van Arnhem', maar Kate wilde niets van die verering weten. "Iedereen zou dit hebben gedaan," zei ze vaak. Toch is ze altijd bekend gebleven als *de engel van Arnhem*. Haar zoon Michiel daarover: "Deze jongens hadden in al die ellende geen vrouw gezien. En dan opeens zien ze een beeldschone hoogblonde vrouw die ze moed inspreekt,

tegen mijn moeder: 'De geschiedenis heeft symbolen nodig,'" vertelt Michiel. "Dat heeft ze geaccepteerd." Ullman voerde lange gesprekken met Kate over de rol. Tussen de twee ontstond een warme verstandhouding.

De oorlog zou nooit meer weg zijn uit het leven van Kate en Jan ter Horst. Een gebeurtenis uit november 1947 was daar mede de oorzaak van: tijdens het spelen in het weiland achter hun huis werden Peik en zijn buurjongen Henk door een achtergebleven landmijn gedood.

Michiel, toen vijf, herinnert zich de enorme knal en V-vormige wolk nog goed. "Ik speelde binnen bij het raam en wist meteen wat er aan de hand was." Hij was er zo door van slag dat hij dat jaar niet meer naar school is geweest. "Het heeft ons leven volkomen veranderd, zeker dat van mijn vader en moeder," zegt Sophie. "Ze waren nog dieper verbonden met al die Engelse ouders die hier hun zoons hadden verloren. Ze wisten nu écht wat dat betekende. Mijn moeder begreep dat ze er iets mee moest doen. Peik heeft haar nooit verlaten, ze heeft hem altijd bij zich gevoeld."

Drie jaar later kreeg Kate nog een zoon. "Die heeft veel vreugde gebracht," aldus Sophie. De kinderen werden opgevoed te leren kijken naar de mooie dingen van het leven. Er was veel aandacht voor verhalen, kunst en muziek. In de vakanties maakten ze bergtochten en beke-

ken ze kerken. Vader Jan was actief in allerlei verenigingen en stichtingen om het maatschappelijke leven weer op te bouwen, moeder Kate startte de eerste antroposofische initiatieven in Arnhem en schreef een boek over de basiliek St. Andoche in Saulieu in de Bourgogne. Haar grote passie bleef de tuin. Met haar man deelde ze ook de interesse voor de historie van de omgeving. Ze was ervan overtuigd dat de plek waar ze woonden bijzonder was - niet voor niets stond dat eeuwenoude kerkje daar. In 1992 had men bij opgravingen voor het Arnhemse nieuwbouwproject *Meinerswijk* interessante vondsten gedaan. Op vrijdagavond 21 februari werd daar een lezing over gehouden. Jan wilde daar graag heen, Kate zou hem vergezellen.

Ze was vergeetachtig geworden, vreselijk vond ze dat zelf. Die vrijdag had ze wel vijf keer aan Jan gevraagd: 'Waar ga ik nu heen vanavond?' Ze kon het niet onthouden. Haar dochters hadden hun gevraagd de auto niet meer te gebruiken. Hun vader was nu 87, ze vonden het niet meer verantwoord. Dus gingen ze met de bus. In het donker sloegen ze tegen half acht voor hun huis rechtsaf - de halte was bij het kerkje. Kate liep voorop. Een auto kwam te hard door de bocht en de bestuurder verloor de macht over het stuur. Kate werd over het muurtje van de pastorie heen geworpen. Een beroeps militair, die van de andere kant kwam, zette zijn

auto aan de kant en begon eerste hulp te verlenen. Even later arriveerde een ambulance. De broeders wilden Jan meenemen, zijn beide benen waren gebroken. Maar hij wilde op het muurtje zitten en bij z'n vrouw blijven. Kate lag tussen de bloeiende kro-kussen onder haar geliefde kastanjeboom. Niet veel later overleed ze.

Op dinsdag 24 februari werd Kate gecremeerd. Haar man kon daar vanwege zijn verwondingen niet bij zijn, maar aan zijn ziekenhuisbed zat dr. Martin; hij was meteen overgekomen. Tijdens de plechtigheid, waar veel veteranen en Britse hoogwaardigheidsbekleders aanwezig waren, sprak Michiel: "Het onderdak bieden aan honderden gewonde Britse Airbornes gold voor haar als een vanzelfsprekendheid. Geen seconde heeft ze ooit gearzeld. Haar doorzettingsvermogen en onverschrokkenheid waren gelijk aan die van de Britse parachutisten. Ze is gevallen tussen haar soldaten."

Er waren veel kransen en bloemen, ook uit Groot-Britannië. Na afloop werden die bij het monumentje in haar tuin gelegd. In het weiland zaten zwanen. De volgende ochtend waren ze vertrokken.

"Er was veel symboliek rond haar overlijden," zegt Michiel. "Die zwanen. De hulpverlener die stopte was een militair. Haar continue vraag: 'Waar ga ik nu heen vanavond?' Alsof ze wist dat er iets stond te gebeuren. Want ja: waar ging ze heen?" ✨

Liv Ullman speelde Kate in de film *A Bridge Too Far*.

In *A Bridge Too Far* speelde Liv Ullman de rol van Kate. Tussen de twee ontstond een warme verstandhouding

omgekomen. Kate werd door de Duitsers gesommeerd het huis, waarin nog tientallen gewonden lagen, te verlaten met haar kinderen. Ze laadde de baby en jongste kinderen met wat spulletjes op een karretje en vertrok. Het huis was zwaar beschadigd, de tuin een woestenis. Overal doden. "In mijn herinnering was alles zwart-wit," zegt Sophie. "Alle kleur was verdwenen."

Via Apeldoorn liep Kate met haar kinderen richting Friesland, waar ze onderdak kregen bij een bevriende boerenfamilie. Daar wist Jan hen weer terug te vinden. Na de bevrijding in mei '45 keerden ze terug naar Oosterbeek.

bast van de boom. Die zouden de boom zijn stevigheid teruggeven - hij staat er nog steeds. Sindsdien sprak ze daar graag over bij het Paasvuur. "De symboliek ervan was belangrijk voor haar," aldus Michiel. "Na een grote wond kan het leven zich opnieuw terugvinden."

De Britten zijn Kate ter Horst niet vergeten, het huis is een soort bedevaartsoord voor hen - al deden sommigen, onder wie dr. Martin en 'Scan' Bolden, er tientallen jaren over voordat ze er terug durfden te komen. Al in 1946 speelde Kate haar eigen rol in een film over de slag, *Theirs*

die eten brengt en verband. Geen wonder dat ze dachten dat het een engel was." "Ze bracht hen tijdens die vreselijke dagen van '44 de herinnering aan het leven terug," zegt haar dochter Sophie. "Ze vroeg die mannen naar hun familie en toonde menselijkheid in barbaarse omstandigheden."

In 1977 werd het beroemde boek *A Bridge Too Far* van Cornelius Ryan verfilmd. Daarin zou Kates rol vertolkt worden door Liv Ullman. Aanvankelijk had ze er moeite mee dat ze in de film zou voorkomen. Filmregisseur Richard Attenborough wist haar te overtuigen. "Hij zei

Bridge to the Future

Op 19 september a.s.

wordt in *Congrescentrum Kumpulan* bij Bronbeek de *Derde Conferentie 'Bridge to the Future'* gehouden, Kates dochter Sophie is een van de organisatoren.

Door gezamenlijke bezinning op vragen rond de rechtvaardiging van geweld wil de conferentie bijdragen aan bewustwording op het gebied van noodzakelijke veranderingen voor duurzame vrede. "We willen het stilstaan bij het herdenken in beweging brengen,"

zegt Sophie. "Ons juist op deze plek van *Bridge too far* op de toekomst bezinnen."

Het thema van dit jaar is *Onvrede*. Kijk voor informatie en aanmelding op www.conferentiebridgetothefuture.nl.